

هزار سطر خون

روایت جانبازی‌ها و آسیب‌های امیرمؤمنان (علیه السلام)

علیرضا احمد خانبیگی

سازمان اسناد و کتابخانه ملی

۱۳۸۵

احمد خانیگی، علیرضا، ۱۳۴۳.

هزار سطر خون روایت جالبی‌ها و آسیب‌های امیرمؤمنان(ع) / نویسنده علیرضا احمد خانیگی. -- تهران:

سازمان بنیاد شهید و امورایثارگران، معاونت پژوهش و ارتباطات فرهنگی، نشرشاهد، ۱۳۸۵.

۳۰۴ص.

ISBN: 964-394-199-X

فهرستویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه: ص. [۲۹۵-۳۰۰]

۱. علی‌بن ابی طالب(ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. -- سرگذشته. الف. سازمان بنیاد شهید و

امورایثارگران. نشرشاهد. ب. عنوان.

۲۹۷/۹۵۱

BP ۳۷/۲۵/الف ۳۲۸۴

۸۵-۱۱۱۲۷

کتابخانه ملی ایران

کتابخانه ملی ایران

هزار سطر خون

نویسنده: علیرضا احمد خانیگی

ناشر: نشرشاهد

شمارگان: ۳۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: چاپخانه سازمان فرهنگی سیاحتی کوثر

نوبت چاپ: اول - ۱۳۸۵

قیمت: ۱۵۰۰۰ ریال

ISBN: 964-394-199-X

شابک: X-۱۹۹ - ۳۹۴ - ۹۶۴

نشانی: تهران - خیابان آیت‌الله طالقانی، خیابان ملک‌الشعرا، بهار پلاک ۳
ساختمان معاونت پژوهش و ارتباطات فرهنگی بنیاد شهید و امورایثارگران، نشرشاهد

تلفن: ۸۸۸۲۳۵۸۵ - ۸۸۳۰۸۰۸۹

فهرست مطالب

۱۱	پیشگفتار
۱۵	مقدمه
۱۵	ابعاد بی پایان
۱۷	بزرگ‌ترین حامی
۱۷	سخت‌ترین مکان‌ها
۱۹	سخت‌ترین زمان‌ها
۲۱	نگاهی دیگر
۲۵	فصل اول: سنگباران
۲۷	ماجرای عطر فروش
۲۹	دو موهبت بزرگ
۳۱	نقطه شروع
۳۳	بچه‌های مودی
۳۴	سنگباران مکه

۳۵	فَضیم، کیست؟
۳۶	سال حزن
۳۹	سفری در غربت
۴۰	سنگباران طائف
۴۱	شکست بن بست
۴۳	فصل دوم: تاول‌های عشق
۴۵	بهترین روزهای خدا
۴۶	مردم شهر خسته
۴۷	پیشتاژان ایمان
۴۸	دیدار در گردنه
۴۹	تصمیم نهایی
۵۰	فرشته نجات
۵۱	وداع جانسوز
۵۳	تاول‌های عشق
۵۸	داستان نزول
۶۰	خفاشان جسور
۶۱	داستان سَمُره
۶۴	سخنی از دو عالم
۶۸	دین دین
۶۹	فصل سوم: پای در قون
۷۱	اولین شب تاریخ
۷۳	حرکت مطمئن

۷۵	بازهم ناکامی
۷۷	پای در خون
۸۱	فصل چهارم: مرامت مجسم
۸۳	انتقام
۸۴	اردوگاه مناسب
۸۵	پرچمدار احد
۸۶	مصاف پرچمداران
۹۰	دستِ دیگر
۹۱	عصیان بعد از عصیان
۹۳	لحظات نفس‌گیر
۹۶	فداکاری عجیب
۹۸	یک مرد، یک شمشیر
۱۰۰	بازگشت
۱۰۱	جراحات مجسم
۱۰۳	گزارش پرستاران
۱۰۴	عیادت
۱۰۶	یادگار احد
۱۰۷	فقط مجروحان
۱۰۸	ترس دوباره
۱۰۹	شکست یا پیروزی؟
۱۱۱	فصل پنجم: ضربهٔ سنگین
۱۱۳	خبر مهم

۱۱۴	طرح جدید
۱۱۶	پنج قهرمان
۱۱۷	غول قریش
۱۲۰	ضربه سنگین
۱۲۵	معیار سنگینی
۱۳۳	فصل ششم: مرهمی از اشک
۱۳۵	جلگه حاصل خیز
۱۳۶	فتح درها
۱۳۷	فرار دو افسر
۱۳۹	صد آرزو، یک دعا
۱۴۱	تجهیز سردار
۱۴۷	مرهمی از اشک
۱۴۸	آخرین تکیه گاه
۱۵۱	فصل هفتم: چوب ستم
۱۵۳	سال های جدایی
۱۵۴	داستان پول
۱۵۹	حصار امن
۱۶۰	چوب ستم
۱۶۵	فصل هشتم: از روز حادثه تا نماز نافله
۱۷۰	سه مشکل بزرگ
۱۷۲	حکمران لجوج
۱۷۴	ورود به اردوگاه

از روز حادثه تا نماز نافله	۱۷۶
حیلۀ کارساز	۱۸۴
چشم فتنه	۱۸۶
فصل نهم: حدیث فضاب	۱۸۹
در سایه‌های نخل	۱۹۱
در پایان نبرد	۱۹۴
در جمع خانواده	۱۹۷
در آستانه ماه خدا	۲۰۰
در محفل معرفی ائمه	۲۰۲
در هنگام رحیل	۲۰۴
سیری دیگر	۲۰۸
یک سؤال	۲۰۹
یک درس	۲۱۱
جوان یهودی	۲۱۵
باغ‌های یثیع	۲۱۶
ستیز با یاغی	۲۱۸
شوخیِ دوستان	۲۲۰
جاهلان مغرور	۲۲۴
حادثه نزدیک می‌شود	۲۲۸
سال چهارم	۲۳۳
رمضان آخر	۲۳۴
بدبخت‌ترین مردمان	۲۳۹

۲۵۰	 حدیث خضاب
۲۵۵	 وداع با مسجد
۲۵۷	 خانه در غم
۲۵۹	 جراحی مسموم
۲۶۱	 وصیت‌ها و سفارش‌ها
۲۷۰	 ملاقات آخر
۲۷۲	 شب فوز
۲۷۴	 جاذبه نیرومند
۲۷۶	 دافعه نیرومند
۲۷۹	 هزار سطر خون
۲۸۳	 فصل دهم: افعای خاموش
۲۸۵	 جراحی دیگر
۲۸۶	 درد جاویدان
۲۸۷	 رکن در هم شکسته
۲۸۸	 چشم و گلوی مجروح
۲۹۰	 دردناک‌تر از زخم شمشیر
۲۹۰	 دل خونین
۲۹۲	 قلب سوزان
۲۹۴	 زخم‌های خاموش

پیشگفتار

امام‌المتقین علی علیه السلام پیشوای بزرگ جانبازان و ایثارگران راه عشق و معنویت است، و او خود یکی از بزرگ‌ترین جانبازان تاریخ اسلام است که شرح جانبازی‌های وی، یک از هزار، در قلم نیاید. آن‌گاه که به جانبازی‌های آن امام همام نظر می‌کنیم، به مقام و منزلت رفیع آن حضرت در این عرصه - چون دیگر عرصه‌ها - پی می‌بریم؛ به گونه‌ای که زبان از گفتن آن عاجز است؛ اما آنچه در اختیار شما است، اندکی از این بی‌کران است که در حد توان ما ارائه شده است.

مرکز تحقیقات اسلامی ایثار و ابسته به بنیاد شهید و امور ایثارگران، یکی از نهادهای برآمده از متن ضرورت‌ها و ارزش‌های انقلاب اسلامی است. تا پیش از تجمیع سه نهاد بنیاد شهید، بنیاد جانبازان و ستاد امور آزادگان، این مرکز با نام «مرکز تحقیقات اسلامی جانبازان» پرداختن به جانبازان و فرهنگ جانبازی را وجههٔ همّت خویش قرار داده بود؛ اما اینک، با گسترده‌تر شدن دایرهٔ هدف و وظایف و نیز

گستره مخاطبان، می‌کوشد که با هدف گسترش و بازشناساندن فرهنگ آسمانی ایثارگری، با پژوهش‌هایی روشمند و کارآمد، نیازهای فرهنگی نسل جوان و جامعه ایثارگران را به فراخور توانمندی‌های خویش پاسخ گوید و در این عرصه شکوهمند، با اتکال به خداوند و بهره‌گیری از اندیشمندان حوزوی، گامی فراپیش نهد.

این مرکز در دو بخش تاریخ و معارف به پژوهش، گردآوری، آماده‌سازی و نگارش آثار فرهنگی سودمند و بایسته اهتمام می‌کند. سامان‌کار در گروه تاریخ، شناسایی ایثارگران تاریخ صدر اسلام در بیش از هفتاد متن تاریخی متقن و معتبر، جمع‌آوری و تنظیم و پردازش اطلاعات تاریخی در قالب پرونده‌های تحقیقی، نگارش شرح حال مستند هر ایثارگر براساس پرونده خاص و سرانجام، تعیین قابلیت‌های نگارشی ممکن در هر شرح حال است.

بخش معارف نیز پس از گزینش سر فصل‌ها و موضوعات لازم درباره ایثارگران و فرهنگ ایثارگری در قرآن کریم، روایات معصومین علیهم‌السلام و مجموعه کتب معتبر معارف اسلامی، در پی تعیین اولویت هر موضوع، به پژوهش و فراهم آوردن منابع و متون و موارد مناسب درباره آن موضوع اقدام می‌کند و سرانجام، براساس طرح پژوهشی تصویب شده، به تنظیم و سامانه‌بخشی اطلاعات گرد آمده می‌پردازد.

هر موضوع، پس از طی مراحل پژوهشی مذکور در هر دو بخش تاریخ و معارف و تصویب پیش طرح نگارش، برای انجام مرحله

نهایی به همراهان و همدلان نویسنده سپرده می‌شود تا به یکی از قالب‌های داستانی، زندگینامهٔ مستند، مقاله، کتاب و... درآید و برای ارائه به مخاطبان خویش آماده شود.

این کتاب که در دورهٔ پیش از تجمیع تهیه شده و اینک با اندکی تأخیر عرضه می‌شود، بر اساس پژوهش‌های انجام شده توسط پژوهشگران بخش تاریخ این مرکز دربارهٔ جانبازی‌های حضرت علی علیه السلام تهیه شده است و نویسندهٔ محترم جناب آقای علیرضا احمد خانبیگی پس از تکمیل پژوهش‌های گرد آمده، آن را به قلم خود به رشتهٔ تحریر درآورده است تا در اختیار عاشقان مقام ولایت قرارگیرد و نشانی باشد از خضوع و خشوع در برابر آن خسرو خوبان.

به شفاعت آن قبلهٔ حقیقت چشم امید داریم و سپاس از تلاش نویسندهٔ محترم و پژوهشگران ارجمند را بر خود لازم می‌دانیم و چشم به راه نظرها و پیشنهادهای سازندهٔ شما خوانندهٔ گرامی می‌مانیم.

معاونت پژوهش و ارتباطات فرهنگی، بنیاد شهید و امور ایثارگران
مرکز تحقیقات اسلامی ایثار

قم مقدس - بهار ۱۳۸۵

مقدمه

ابعاد بی‌پایان

میل به کاوش و حقیقت‌یابی، از امیال فطری بشر است که هیچ‌گاه تاریخ زندگی بشر، از آن خالی نبوده. بر اساس همین میل است که دانشمندان جوامع بشری، پیشاپیش سایر هم‌نوعان خود به بررسی و ژرف‌نگری موضوعات مختلف می‌پردازند و تلاش می‌کنند با تدقیقات و تحقیقات خود عطش کنجکاوی بشر را خاموش کنند و کام او را با رهاورد علوم سیراب سازند.

یکی از عرصه‌های مهم این کاوش عظیم، شناخت و تحقیق در مورد بزرگان، دانشمندان و قهرمانان جامعه بشری است. محققین در این عرصه نوعاً به دنبال آن بوده‌اند که ابعاد وجودی این نخبگان انسانیت را کشف و با تحلیل آن، راه چگونه پیروی کردن و الگو برداشتن از آنان را به دیگران معرفی نمایند.

در میان بزرگان تاریخ که به نوعی شخصیتشان موضوع این تحقیق
سترگ قرار گرفته، وجود مقدس امیرمؤمنان علی علیه السلام از جایگاهی ویژه
برخوردار است و این جایگاه ویژه به نوعی است که به ندرت می توان
نظیری برای آن یافت.

اقیانوس وجود علی علیه السلام چنان عظمت و وسعتی دارد که
مرزهای اسلام را درنوردیده و در طول زمان صدها
دانشمند فرزانه، فیلسوف، فقیه، عارف، شاعر ... اعم از
مسلمان و غیرمسلمان را مسحور خود کرده است و با آن که اینان
هرکدام در آثارشان علی علیه السلام را از منظر خود نگریسته اند، اما همگی
معترفند که هیچ یک نتوانسته اند کرانه ای از آن وجود مقدس را، آن
چنان که هست، دریابند.

اندیشمندان می گویند وسعت شخصیت در امیرمؤمنان از
دو عامل ناشی شده است: اول آن که علی علیه السلام مردی چند بعدی
است و هیچ گاه در بعدی خاص محدود نشده است. دوم آن که
او در تمامی این ابعاد، سرآمد همگان بوده است و کسی را، یارای
برابری با وی نیست. از همین رو، تمامی ارزش های انسانی مثل
علم و حکمت، عرفان و زهد، شجاعت و سخاوت، جوانمردی و
غیرت و ... همه و همه، تنها با علی معنای واقعی خود را درمی یابد
و با او شناخته می شود.

بزرگ‌ترین حامی

مطالعه سیره و تاریخ زندگانی امیرمؤمنان نشان می‌دهد که یکی از مهم‌ترین ابعاد وجودی آن حضرت، بُعد حمایت از دین و تلاش برای استقرار آیین حق است. این بُعد آن چنان با شخصیت امیرمؤمنان و تاریخ زندگانی او عجین شده است که به سختی می‌توان فرازی از زندگانی حضرتش را یافت که این بُعد در آن مشهود نباشد. جهاد و رزم‌آوری علی علیه السلام، ایثار و فداکاری و صبر و تحمل او، هر کدام جلوه‌ای از این بُعد وجودی علی علیه السلام است که در شرایط مختلف بروز کرده است و با این که تاریخ اسلام مشحون از این گونه جلوه‌ها است، نام علی علیه السلام بر تارک این عرصه‌ها درخششی دیگر دارد. درخشش خیره‌کننده حمایت علی علیه السلام از دین خدا، برخاسته از عوامل گوناگونی است که شرح آن در این مختصر نمی‌گنجد؛ اما از مهم‌ترین این عوامل، زمان و مکان خاصی است که این حمایتگری در آن به وقوع پیوسته. تاریخ گواهی می‌دهد که زمان و مکانی که علی علیه السلام در آن به یاری دین خدا و حمایت از آن برخاست، سخت‌ترین زمان‌ها و مکان‌ها بوده است.

سخت‌ترین مکان‌ها

به گفته تاریخ‌نویسان، سرزمین عربستان در روزگار طلوع اسلام

سرزمینی به دور از هرگونه آمادگی عقلی برای پذیرش دین خدا بوده است. دوری از جوامع متمدن آن روز، فقدان هرگونه نظام سیاسی و اجتماعی، رسوخ تعصب‌های قومی و نژادی، محیط خشک و سوزان و ... هرکدام به نوعی استعداد رشد معنویت و ارزش‌های اخلاقی را در این سرزمین به شدت تضعیف کرده بود^(۱) و آن را به سرزمینی سخت و غیرقابل قبول نفوذ مبدل کرده بود و پیامبر بزرگ اسلام نیز مأمور بود بذردین خدا را در چنین سرزمینی بنشانند. شاید به لحاظ تحمل همین دشواری ویژه بود که فرمود: هیچ پیامبری آن چنان که من در راه خدا اذیت شدم، اذیت نشد.^(۲)

طبیعتاً تحمل بار این رسالت عظیم بعد از پیامبر بر دوش نزدیک‌ترین یار او یعنی امیرمؤمنان بوده است و آن حضرت چونان پسر عموی گرامی‌اش، سختی و سترگی آن را با تمام وجود لمس می‌کرد. از آن جایی که نامساعد بودن یک محیط بستگی به میزان نفوذ اثرات منفی آن محیط بر مردمش است، علی‌علیه در کلامی دشمنان پیامبر را به صخره‌هایی سخت تشبیه کرده است^(۳)

۱. ممکن است تمامی این عوامل از سوی دیگر، موجب نوعی آمادگی نهفته در سرزمین عربستان بوده باشد؛ اما باید گفت که این آمادگی‌ها تماماً بالقوه بوده است و برای به فعلیت رساندن آن، مسیری سخت و دشوار می‌بایست پیموده می‌شد.

۲. میزان الحکمة، ج ۱، ص ۶۷ به نقل از کنز العمال.

۳. نهج البلاغة، خطبة ۱۰۸.

که بذر اسلام می‌بایست در لابلای آن‌ها ریشه می‌دوانید. بسیاری ممکن است بپندارند که مصداق صخره‌های سختی که علی علیه السلام از آن‌ها نام برده، فقط ابوجهل‌ها، ابولهب‌ها و ابوسفیان‌ها باشند، چرا که اینان بودند که آداب و رسوم جاهلی، آن‌ها را به موجوداتی متصلب و غیرقابل انعطاف تبدیل کرده بود؛ اما مطالعه تاریخ اسلام نشان می‌دهد که ریشه‌های این دین الهی در مسیر خود، به ویژه بعد از رحلت پیامبر گرامی اسلام، به صخره‌هایی برخورد کرد که به مراتب سخت‌تر و متصلب‌تر از ابوجهل‌ها و ابولهب‌ها بودند، و آنچه بعد حمایت‌گری علی علیه السلام را از دین خدا بر سایرین امتیاز بخشیده، دفاع در برابر این موانع بوده است.

سخت‌ترین زمان‌ها

در تاریخ هر انقلاب و نهضت فکری، دوران پایه‌گذاری و حراست اولیه، از سخت‌ترین و دشوارترین مراحل آن انقلاب به شمار می‌رود. این دوران در تاریخ اسلام دقیقاً منطبق بر تاریخ زندگانی جهادی امیرمؤمنان علیه السلام بوده است.

دوران پایه‌گذاری، دورانی بود که در آن اسلام با دشمنان بیرونی، یعنی مشرکین عربستان مواجه بود. این دوران از اولین روزهای طلوع وحی آغاز شد و تا رحلت پیامبر اسلام یعنی سال دهم هجری ادامه

داشت. در طی این دوران اسلام توانست بر سرتاسر جزیره العرب حاکم شود و ریشه های خود را در آن بگستراند. هر چند مجاهدان بسیاری در این پیشرفت نقش داشتند؛ اما نقش هیچ کدام همانند نقش امیرمؤمنان نبود؛ چرا که تنها او بود که از اولین لحظات حیات اسلام در کنار پیامبر حضور داشت و تا آخرین لحظه حیات پیامبر اسلام یک آن، سنگریزای آن حضرت را ترک نگفت.

دوران حراست نیز دوران مواجهه با دشمن بود؛ اما دشمن درون، در این دوران بود که اسلام برای اولین بار با خطر خود مسلمانان مواجه شده بود. مسلمانانی که از دو سینه نفاق و جهالت تغذیه کرده بودند و چونان غده ای چرکین در میان پیکره جامعه اسلامی ریشه دوانده بودند. در این جبهه نیز امیرمؤمنان برای حفظ دین ابتدا با صبر و شکیبایی، جهادی خاموش را آغاز کرد و سرانجام پس از گذشت بیست و پنج سال تحمل طاقت فرسا، آن زمان که دل های عفونت زای این زخم درونی، جامعه اسلامی را به مخاطره کشانده بود، بار دیگر تیغ از نیام برکشید و به قطع ریشه های فساد پرداخت. و عجیب این جا است که فرجام حیات مبارکش نیز خالی از دغدغه حمایت از دین نبود و او در حالی در کوفه به شهادت رسید که خود را برای جهاد با باقی مانده این ریشه های فساد مهیا می کرد.

نگاهی دیگر

همچنان که آمد، بُعد حمایتی امیرمؤمنان (علیه السلام) از بزرگ‌ترین ابعاد وجودی آن حضرت است که خود نیز دارای آموزه‌های گوناگون اجتماعی، سیاسی، تاریخی و ... است و از این رو، شایسته است از جهات مختلف مورد بررسی و کنکاش قرار بگیرد تا این آموزه‌ها به منصه ظهور درآید.

کتاب حاضر نیز درصدد است نگاهی دیگر به این بُعد از شخصیت امیرمؤمنان بیندازد و آن را از زاویه‌ای جدید مورد بررسی قرار دهد. این زاویه و منظر جدید، آسیب‌های بدنی است که امیرمؤمنان در راه حمایت از دین برداشته است.

نویسنده امیدوار است با نگاه از این منظر نو، بتواند سیری دوباره در زندگانی آن حضرت کند و از آن‌جایی که عمده این آسیب‌ها در میدان‌های رزم و جهاد با دشمنان اسلام بوده است، می‌توان آن را تحقیقی درباره جانبازی‌های امیرمؤمنان نیز دانست، که سعی دارد ضمن بالا بردن آگاهی‌های شیفتگان آن حضرت، به ویژه جانبازان و ایثارگران عزیز انقلاب اسلامی، در مورد جانبازی‌های آن حضرت، الگوی تمام عبار از یک حامی دین و یک جانباز و ایثارگر عاشق را فراروی آنان ترسیم کند.

ضمن تقدیر و سپاس‌گزاری از کلیه محققانی که با تحقیقات

ارزشمند خود بار اصلی این کتاب را به دوش گرفتند، چند نکته را که از سوی خود و این عزیزان لازم می‌دانم، تذکر می‌دهیم:

۱- مبنای کار در این کتاب، نگارش از روی مستندات تاریخی بوده است و تلاش شده است از آوردن نقل‌های بدون سند، در آن پرهیز شود.

۲- نام منابعی که تحقیقات این کتاب از آن‌ها فراهم آمده است، در انتهای کتاب آورده شده است. سعی بر این بوده هر آنچه که در این کتب به نوعی به موضوع کتاب مربوط می‌شده، مورد استفاده قرار بگیرد.

۳- ما خود معترفیم آسیب‌های بدنی امیرمؤمنان بسیار بیش‌تر از این بوده که در این کتاب آورده شده است. همچنان که ابن‌دأب، دانشمند معروف اهل سنت در قرن دوم می‌گوید: «بعد از شهادت امیرمؤمنان، آثار جراحات‌هایی را که بر بدن حضرتش بود، شماره کردند، بالغ بر هزار عدد شد».^(۱) متأسفانه اسناد مربوط به چگونگی این مجروحیت‌ها، در تاریخ ضبط نشده است و ما نیز مجبور بودیم برای حفظ ارزش استنادی کتاب، به نقل‌های مستند بسنده کنیم.

در همین جا فرصت را غنیمت می‌شماریم و از تمامی خوانندگان،

محققین و دانشمندان محترم، تقاضا می‌کنیم چنانچه در مورد موضوع کتاب، به مطلبی برخوردند که در کتاب نیامده است، نویسنده و یا ناشر را نسبت به آن مطلع کنند تا در چاپ‌های بعدی مورد استفاده قرار بگیرد.